A család, mint kulturális örökség

Dr. Botos Máté[1]

Számos kulturális vívmányt tartunk számon, főként (bár nem kizárólagosan) materiális értékeket, melyeket lokális, nemzeti vagy globális örökségnek tekintünk. Értelemszerűen a látható, az épített örökség vagy a természeti örökségek ebben kiemelkedő szerepet játszanak. A jelenkor egyik fontos vívmánya, hogy az ember alkotta, illetve természetes képződmények egy része védendő értéknek minősül. Ugyanakkor joggal merülhet fel a kérdés, hogy miközben sajnálatos tényként kezeljük a hagyományos közösségek felbomlását, védelmük vagy megőrzésük kapcsán nem úgy tekintünk rájuk, mint kulturális örökségünkre. Holott a közösségek cselekvő jelenléte hiányában a kulturális értékek sem őrződnek meg. Korunk egyik leglátványosabb példája erre az erdélyi szászok kiürült városai, ahol a lakóépületeket még esetleg hasznosítja a beköltöző új népesség, de a templomokat már nem tudja magáénak tekinteni, nem törődik vele, így azoknak nem csak állaga romlik, de funkcióját is veszíti. A 2016-ban Szászveresmarton leomlott, 13. századi templomtorony összedőléséért nem csak az idő, vagy a természet törvényei a felelősek, hanem a gondoskodó emberi törődés hiánya is. Evangélikus szászok nélkül nem pusztán az egyik történelmi nemzet jelenléte szűnik meg Erdélyben, hanem a cselekvő, élő közösség is, amely nem pótolható, mesterségesen meg nem teremthető.

A közösségek legalapvetőbb, legkisebb egységei a családok, melyek ma a többi, nagyobb közösséghez hasonló válságot élnek át. Ezek a családok, melyek sokfélék és kizárólagos definíciókkal nehezen leírhatók, a kulturális örökség hordozói. Nélkülük más értelmet nyer a kulturális örökség, mert az épített örökség funkcióját veszítve már csak dísztárgy.

Tanulmányunkban arra próbálunk rámutatni, hogy a hagyományos értelemben vett, két különböző nemű szülőjű, legalább kétgyermekes család éppúgy védendő és védhető érték, mint a kulturális örökség fizikailag érzékelhető részei.

A család nem csak típusai, hanem funkciói – reprodukciós, szocializációs, közösségképző stb. – alapján is hatással van arra, hogy az adott társadalom a családra, a benne élő személyekre és a kulturális vagy vérségi közösségekre hogyan tekint. Azaz, ahogyan az egymást váltó generációk tekintenek a családra, az meghatározza a múlthoz és a jövőhöz való viszonyukat. Ez pedig kihat nem csak az egyén érzelmi, intellektuális vagy pszichés fejlődésére, hanem a közösségek fennmaradására is. Azonban a családon belüli generációs szolidaritás nem csak a szűkebb értelemben vett önazonosság, hanem a vérségi és/vagy kulturális meghatározottságú nemzeti összetartozás kollektív tudatának fennmaradását is szolgálja. Ahogyan a családi közösségben sikerül – vagy nem sikerül – kialakítani a generációk közti szolidaritást, a többségi normáktól való eltérés tolerálását, a generációkon belüli vagy azok közötti munkamegosztást, az kihat a nagyobb közösségek fennmaradására is. A család tehát a nyelv, a nemzeti és vallási

[1] Dr. Botos Máté tanszékvezető egyetemi docens Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar, Politológia Tanszék

identitás megőrzésének elsődleges eszköze és kerete, azaz a kollektív kulturális önazonosság garanciája. Az, hogy milyen családmodellek válnak dominánssá egy közösségben, illetve, hogy azon belül milyen értékeket örökítenek tovább, meghatározza a családokon túli nagyobb közösségek jövőbeni fennmaradását. A családon belüli kohézió hiánya a nemzeti közösségekhez való kötődés megszűnéséhez vezet. A „begyökerezettség”[2] ad választ nem csak az egyén identitásának kialakulására és megőrződésére, hanem a közösségek megmaradására is.

A közösségekhez való kapcsolódás intenzitása a közösségek méretével fordítottan arányos. A család, mint a legszűkebb közösség biztosítja a legerősebb csoportszolidaritást, a törzs, a nemzet, a régió, az ország, a civilizáció, a kontinens, az emberiség stb. csak másodlagos jelentőséggel bírhat. Következésképp, a begyökerezettség is hasonlóan koncentrikus körök logikája szerint épül. A szülői ház, a falu, vagy a városrész, vagy a tájegység, régió vagy más egységek megelőzik a tágabb kulturális tereket, amelyek a nagyobb egységeket képviselik. Ennélfogva leszögezhetjük, hogy a patrimoniumhoz, az épített értékekkel könnyen leírható örökséghez való viszony éppúgy affektív, mint a közösséghez fűződő viszony.

Ugyanakkor ez az örökség nem csak materiális, ahogy arra fentebb utaltunk. A begyökerezettség valójában nem más, mint erőteljes ragaszkodás a közösségek által őrzött hagyományokhoz. Ez a hagyomány elsősorban magatartásminták, gondolkodásmódok, értékrendek összességét jelenti, amelyek nagyobb részt anyagi feltételek nélkül is átadhatók. Ezeket az értékeket a különböző közösségek különböző intenzitással képesek biztosítani. Ezen a ponton ismét ki kell jelentenünk, hogy ezt a kulturális örökséget legerőteljesebben a család képes biztosítani. S a számos, egymáshoz rokoni kapcsolatokkal kötődő család a legnagyobb közös többszörös szintjén valósít meg szubtilisabb és absztraktabb közösségeket. Így a család, mint alapegység, a legfontosabb biztosítéka a magasabb rendű közösségi identitásnak, amelyet nemzetként, vallási vagy tájegységi közösségként definiálunk.

A kulturális örökséget sokszor relativizáljuk. Ez jelenthet negatív értelmezést is: hiányosságokat, kezdetlegességeket, szegényességet állapítunk meg spirituális, szellemi és anyagi értelemben. Ezek természetesen az emberi lehetőségek szűkösségét is jelentik: a munka világában való korlátozottságot, a mobilitási hajlandóság alacsony szintjét, a tájékozódási-művelődési lehetőségekben szűk mozgásteret. Természetesen a hasznosság oldaláról nézve nehezen várható, hogy a dinamikusan globalizálódó világban a csekély örökségért a kiemelkedett családtagok hálát érezzenek. Hiszen a különféle tőkefajtákban hiányt szenvedő örökösök magukat hátrányos helyzetűnek tekintik akkor, amikor a megélhetésük, versenyképességük az örökségük függvénye. Ezt az érzést csak a családhoz kötődő pozitív érzések képesek ellensúlyozni.

A relativizálásból azonban – épp ezért – következhet egy másik, pozitív olvasat is: a felemelkedési igény a kevésbé tehetősek esetében sokkal erőteljesebb, legyen szó bármilyen értelmű tehetősségről. A munkaerkölcs, a magánerkölcs önmagukkal és másokkal szembeni elvárásai nem csak magasabb teljesítményre sarkallnak, de jelentős társadalmi megbecsülést is eredményeznek. Ebben az esetben az anyagi hiányosságokat a családból („otthonról”) hozott spirituális, emocionális örökség ellensúlyozni tudja.

Az elmúlt fél évszázad alatt a párkapcsolatok rendszere jelentősen megváltozott. A kapcsolatok részben kevésbé formálisak, részben törékenyebbek, mint korábban voltak. Az atipikus együttélési formák változatainak száma és aránya jelentősen megváltozott. Az azonos

[2] Weil, Simone: *Begyökerezettség*, Budapest, Gondolat, 2012.

nemű párkapcsolatok legalizálása, majd számukra a polgári házasságkötés intézménye számos helyen lehetővé vált, ami a hagyományos családtípusok korábbi egyértelmű definíciójának maradék alapjait is vitathatóvá tette. Ugyanakkor úgy tűnik, még mindig csak a hagyományos társadalmi értékeket közvetítő családmodellek azok, amelyek képesek gondoskodni a következő generáció reprodukciójáról és felneveléséről. Azaz, a fejlett világban egyre inkább háttérbe szoruló, helyenként akár kisebbséggé váló hagyományos családok társadalmilag hasznos szerepet töltenek be. A nagycsaládosok ezen belül különösen fontos szerepet játszanak abban, hogy a hagyományos családmodellek, nemi szerepek és szintén tradicionális értékeken alapuló szocializáció megőrződjék. Ennek megfelelően a hagyományos család nem pusztán egy természetes társadalmi képződmény, hanem olyan intézmény is, amelyet kiemelten védeni a közösség szempontjából kifejezetten szükséges.

Mit értünk hagyományos család alatt? Alapjában véve azt a modellt, amelyben két különböző nemű szülő, legalább két gyermekkel, a polgári házasság jogilag szabályozott keretei között, permanens életközösségben él. Ez azonban nem kizárólagos. Egyfelől az ilyen család lehet többgyermekes,[3] másrészt lehetséges több generáció együttélése is. A kisebb, nukleáris családban a szocializáció, az affektív-emocionális, kognitív és egészséges fizikai fejlődés természetesen biztosítható, a patriarchális modell azonban jóval tágabbra nyitja ezeket a határokat. Az idősek tisztelete, az elesettekről való gondoskodás, a toleráns, szolidáris, tradicionális szerepeket védő gondolkodásmód ebben a közegben sokkal könnyebben átörökíthető.

A nukleáris család tehát, amely két generáció életközösségét jelenti, éppúgy modellje a hagyományos családnak, mint a patriarchális, azaz legalább három generációs család. Mindkét változat egyre ritkább Európában, ennélfogva védelemre szorul.

Külön említést érdemelnek a vallásos, ezen belül kiemelten a szentségi házasságban élő családok. A zsidó, illetve keresztény európai családok vallásos jellegükön túl egy sajátos identitás hordozói. A korábban általánosnak nevezhető felekezeti házasságkötések és ennek szempontjait érvényesítő családi nevelés sajátos változásokon ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Különösen az elmúlt húsz évben drasztikusan csökkent az egyházi házasságkötések száma még a pár évtizeddel ezelőtt kiemelkedően vallásos Olaszországban is.[4]

Márpedig a felekezeti közösséghez tartozás tudata eredményezheti kizárólagosan a közösségi épületek fenntartására irányuló áldozat vállalását. Fordítva is igaz azonban, hogy az örökség fenntartása nem csak teher, hanem közösségformáló erő is. Ellenkező esetben nem csak a templom tornya dől le, hanem a közösség is feloldódik.[5]

Természetesen felvethető a kérdés: ha a közösség tagjai nem képesek az épület fenntartására, akkor vajon kötelezettsége-e ez a többségi társadalomnak? Plebiszcitárius-demokratikus politikai kultúrákban erre a válasz az, hogy amennyiben a többség ebbe beleegyezik, ez így biztosítható. Ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy a funkciójukat veszített épületeket a társadalom

[3] Itt nem feltétlenül a gyerekek kiugróan magas száma a meghatározó. A Nagycsaládosok Országos Egyesülete pl. már nagycsaládosnak ismeri el a három gyermeket nevelő családokat is.

[4] https://cruxnow.com/global-church/2016/07/09/study-suggests-catholic-marriage-will-dead-italy-2031/ (Letöltés ideje: 2017. 06. 30.)

[5] Eginald Schlattner, erdélyi szász lelkész és író 2016-ban rendszeresen az üres veresmarti (nem azonos a fentebb említett szászveresmarti településsel!) templomnak hirdette az igét. (http://www.maszol.ro/index.php/tarsadalom/65787-az-utolso-szasz-eginald-schlattner-az-ures-templomban-predikal, (Letöltés ideje: 2017. 06. 30.)

nem feltétlenül akarja fenntartani.[6] Mindez természetesen nem csak a vallási közösségek szakrális épületeire igaz, hanem a nemzeti-kulturális közösségek profán épületeire is (pl. Bánffy-kastély Bonchidán, Mátyás király szülőháza Kolozsvárott, a nagyenyedi református kollégium stb.).

Az épített örökség csak az azt megbecsülő, magáénak valló közösséggel együtt hozza létre az „emlékezés helyeit",[7] azaz a történelmi narratívák fennmaradása alapvetően annak függvénye, hogy a közösség azonosul-e az adott kulturális emlékkel. Az azonos értékek és normák (gondolkodásmódok, hiedelmek, ízlések, rítusok, magatartásminták stb.) fenntartása tehát hosszú távon közösségi létérdek. Az azonos normákat valló családi közösség kollektív összetartozás-tudatot is eredményez, mégpedig elsősorban a múlthoz való viszonya révén. S mint fentebb említettük, a kulturális vagy etnikai közösségek kollektív identitását ezek az egymásra rétegződő családi narratívák építik fel és tartják fent.

Ugyanakkor nem egyértelmű, hogy a következő generáció ragaszkodik-e a kulturális örökségéhez. Ez eseti jelleggel nem feltétlenül baj, azonban társadalmi méretekben az a kívánatos, hogy ez legyen a kirívó eset, és az ellenkezője az általános. A mezőgazdaság jól példázza ezt: paraszti életmódot folytatni, gazdálkodni jelentős megkötöttséget jelent. Ez az életforma örökségként sokak számára nehezen elviselhető attól függetlenül is, hogy milyen megélhetési lehetőségeket biztosít. Mivel kevesen vállalják ezt, ezért közösségi érdek, hogy aki vállalja, az meg is éljen belőle.[8]

Következésképp a családok anyagi, spirituális és kulturális biztonságának megőrzése kollektív kötelesség. Nem a jelen állapot konzerválása a cél, mert a kortárs párkapcsolatokról alkotott kép nyilvánvalóan nem erre ösztönöz, hanem valamiféle korábbi állapot restitúciójára.

Felvetésünk lényege tehát, hogy a fentebbi definíciók szerinti hagyományos család, szemben bármilyen más család-definíciókkal, kulturális örökségként elismertethető lehetne.

A család, mint kulturális örökség, definíciójában azokra az immateriális és nem-kvantifikálható javakhoz hasonlíthatna, amelyeket az UNESCO már számos esetben elismert és elfogadott.

Az UNESCO kulturális és természeti indokokkal vesz fel listájára értékeket. Ha tehát a családot kulturális indokok alapján tekintjük védendő értéknek, akkor a következő szempontok valamelyikének kell megfelelnie:

I. *Az ember alkotó géniuszának kimagasló megnyilvánulása;*
II. *Az emberiség kultúrájának fontos állomása – valamely történeti korszak, vagy a világ valamely kulturális régiója tekintetében – az építészet, a technika, a művészetek, vagy a város- és látképtervezés-fejlődés szempontjából;*
III. *Valamely kulturális hagyomány, illetve eltűnt vagy máig létező civilizáció egyedülálló, vagy legalábbis kimagasló tanúsága;*

[6] A franciaországi templomok egyre nagyobb számban kerülnek önkormányzati kézbe, amely azt vagy hasznosítja, vagy lerombolja (mint ez történt a párizsi Szent Rita-templom esetében). Máshol ezeknek az épületeknek a lerombolása az etnokulturális tisztogatás részét képezte (http://utikalandok.blogspot.hu/2014/11/lerombolt-templomaink.html, (Letöltés ideje: 2017. 06. 30.)

[7] A francia történész, Pierre Nora nevéhez fűződik a „Lieu de mémoire" kifejezés megalkotása, majd a történeti identitás történeti tárgyként való vizsgálata. (Pierre Nora: *Emlékezet és történelem között*, Napvilág Kiadó, Budapest, 2010.)

[8] Sajnálatos módon ez is ugyanolyan problémát jelent, mint a család megőrzésének feladata. A magyar paraszti társadalom fennmaradása közösségi szempontból létfontosságú, hiszen a funkció, amit betölt, elementáris. Ennek ellenére a kisgazdaságok száma sajnos egyre csökken.

IV. Valamely épülettípus, építészeti vagy technikai megoldás, vagy tájtípus olyan kimagasló példája, amely az emberiség történelmének jelentős állomásait reprezentálja;

V. Valamely tradicionális településtípus vagy földhasználati forma olyan kimagasló példája, amely egy bizonyos kultúrára (vagy bizonyos kultúrákra) jellemző, különösen, ha az a környezet visszafordíthatatlan megváltozása következtében veszélyeztetetté válik;

VI. Közvetlenül vagy közvetett módon kapcsolatos olyan eseményekkel vagy élő hagyományokkal, elképzelésekkel, illetve hiedelmekkel, művészeti és irodalmi alkotásokkal, amelyek egyetemes értéket képviselnek.

Ez utóbbi szempontot az UNESCO csak kivételes esetekben fogadja el.

Láthatjuk tehát, hogy valójában a hagyományos család megfelel az I., III. és VI. pontok kritériumainak. Az UNESCO másik szempontja a természeti egyedülállóság alapján történő elismerés. Ezek azonban olyan mértékben földrajzi-biológiai meghatározottságúak, amelyben a család fogalma nem helyezhető el (noha természetes életközösség-jellegét elvitatni nem lehet).[9]

Látható, hogy a hagyományos család fogalma ebbe a kategorizációba egyetemlegesen nem illeszthető be, mivel az szinte minden esetben a fizikai előfordulás konkretizálásához kötött, azonban kulturális konstrukcióként igen.

Ezt alapul véve, a hazai (és európai) törvényhozás alkothatna olyan jogszabályokat, amelyek a kulturális örökség ilyen irányú kiterjesztését célozzák. Ez a fajta pozitív diszkrimináció egyfelől morális védelmet jelenthetne a házasság intézményét hagyományos értelemben felfogó társadalmi rétegek számára a házasság intézményének relativizált, a hagyományostól eltérő definícióinak plurális rendszerében. Egy ilyen értelmezés egyébként is megfelel azoknak a kulturális tradícióknak, amelyeket az európai társadalom fenntartott évezredeken keresztül.

Másfelől nyilvánvalóvá teszi, hogy a kulturális örökség nem pusztán dologi kategória, s ezáltal összeköti egymással a közösséget, amely – amennyiben még létezik – létrehozója, alakítója, fenntartója, használója az adott kulturális emléknek.

Nem dologi jellegű örökség formájában létezik már Európa-szerte például a regionális vagy nemzeti kulturális sajátosságok védelme (élelmiszeripari eljárások, kulturális események stb.), ehhez képest indokolható lenne a hagyományos életközösségek kulturális örökségként való meghatározása.

Hogy a kulturális örökség materiális, kulturális és biológiai elemei mennyire nem választhatók el egymástól, azt talán a leghíresebb európai zarándokút, az El Camino példázza. A rendelkezésre álló infrastruktúra (zarándokút, zarándokszállások, zarándokhely) védelme értelmezhetetlen a használat tradíciója nélkül (zarándoklat), amit csak a felhasználók

[9] Ezek a kategóriák az alábbiak:
VII. Egyedülálló természeti jelenségek és képződmények előfordulási helye, illetve páratlan természeti szépséggel és kimagasló esztétikai értékkel bíró terület;
VIII. Kimagasló példája bolygónk története meghatározó szakaszainak, ideértve az élet kialakulásának és fejlődésének emlékeit, a föld felszínét alakító jelentős geológiai folyamatok nyomait és a meghatározó geomorfológiai és fiziográfiai formációkat;
IX. Kimagasló példája a szárazföldi, édesvízi, parti, illetve tengeri ökoszisztémák, valamint növény- és állattársulások kialakulását és fejlődését meghatározó ökológiai és biológiai folyamatoknak;
X. A biológiai diverzitás természetes előfordulási helyén és környezetében történő, megőrzése szempontjából döntő fontosságú élőhely, ideértve a veszélyeztetett, illetve a tudomány vagy a biológiai örökség megőrzése szempontjából kimagasló és egyetemes értékű fajok élőhelyeit.

(zarándokok) biztosíthatnak. Amennyiben az utóbbiak hiányoznak, a zarándokút értelmét (és a fenntartó részéről adott esetben a megőrzés legitimitását) veszíti. Másik példával élve, a mai Hollókő az UNESCO világörökségének része, de amennyiben az ott élők elvándorolnak, a falu csak skanzen lesz.[10]

Kiemelten fontos azonban annak leszögezése, hogy az intézményesítés nem megoldás önmagában. Az csak egy szükséges, de nem elégséges feltétel. A családi kört, a családi kötelékeket, a családban betöltött szerepet helyettünk senki más nem valósítja meg, és semmilyen más téren elért siker nem ellensúlyozza az otthoni sikertelenséget.

Következésképp nem az intézményektől, hanem a szülőktől, nagyszülőktől, oldalági rokonoktól, gyermekektől és unokáktól kell elvárni a többet adó nevelést, a mintaadást, a kívánatos szocializációt. Jelen intézményeink állapotát látva reménykedhetünk, mert az elégtelen színvonalú intézményesítés a társadalmi gondoskodásban (egészségügyi, oktatási és szociális szektorok) egyelőre szükségessé is teszik a családon belüli munkamegosztást és a közös gondoskodást. Az oktatás és nevelés részben közösségi feladat ugyan, de a spirituális és főleg emocionális nevelés már sokkal erősebben a felekezetek és a család dolga. Ennek a hármasságnak – család, felekezet, állam – az együttműködésére kell fektetni a hangsúlyt a jövőben.

A családok anyagi biztonságának megteremtése az egyik kiemelten fontos feltétel, ebben az államnak kiemelt szerepe van. Számos tagadhatatlan és látványos eredményt ért el a magyar családpolitika az elmúlt néhány évben. Az otthonteremtés ennek egyik alapvető fontosságú eszköze. A magyar társadalomra jellemző az ingatlannak saját tulajdonként való birtoklása, szemben más, főleg nyugati társadalmakkal, ahol a bérlemények dominálnak. A tulajdonhoz ragaszkodás pedig erősíti az identitást és a generációkon átívelő családi és ezáltal nemzeti, regionális, patrimoniális tudatot.

A hagyományos család modellje nem választható el a kulturális meghatározottságtól (a zsidó-keresztény és görög-római civilizációkról van szó), ám egyben ez ettől független realitás is.

Érdemes hangsúlyozni, hogy a házasság és az abból következő család szakralitása vallási rendszerektől függetlenül folyamatosan jelen van az európai civilizációkban. Az antik világ házasság- és családfogalma nem különbözik jelentősen a későbbi – a mózesi parancsokra épülő – ókeresztény felfogástól. S noha teológiai szempontból hihetetlenül nagy távolságok vannak a félezer éve kialakult protestáns és katolikus házasság-felfogás között, mégis számos ponton hasonlítanak.

Formai értelemben a két fél (ebben a kérdésben az egységesnek tekinthető protestáns és neoprotestáns denominációkat összefoglaló néven nevezve és egy egységként kezelve) abban mindenképp egyetért, hogy a házasság két különböző nemű fél utódok vállalása céljából is létrehozott, Isten színe előtt elismert életközössége. A katolikus fél ezt ennél jóval többnek tartja, szentségnek kezelve a két fél közösségét, Jézus Krisztus által alapított intézménynek. A szentségi házasság természetesen az orthodoxiában és a keleti kereszténység bizonyos reprezentánsai között is isteni alapításúnak tekintett, szemben a protestantizmussal. Mindkét fél egyetért ugyanakkor abban, hogy ez a forma megszentelt, azaz kiemelten (nem ember-alkotta

[10] A falvak kiürülése az 1945 utáni társadalmi átalakulás egyik legnagyobb volumenű jelensége. Sajátos épített örökségek természetesen fennmaradhatnak (pl. Szenna vagy Szentendre), a többségre azonban a falu-összevonások, majd megszüntetések (Korpád) vagy spontán kiürülés várhat (mint történt ez Gyűrűfű esetében).

normákhoz és dimenziókhoz kötötten) védett. A kiemelt védelem tehát évezredek óta biztosított.

Amennyiben tehát megállapíthatjuk, hogy a hagyományos család természetes, biológiai alapon is keletkező képződmény, amelynek a fenntartása nem pusztán a benne élők számára szükségszerű, úgy kimondhatjuk, hogy a család: védelemre szoruló természetes együttélési forma, amelynek sajátosságai kulturálisan védendő értéknek számítanak. A jelenkorban védendő értéknek számító család hosszú távú megőrzése azonban csak akkor lehetséges, ha ezt nem csak a kortárs generációk, hanem a majdaniak is elismerik, következésképp a hagyományos család kulturális örökséggé kell, hogy váljon ahhoz, hogy a jövőben is ugyanolyan védelmet élvezzen, mint amilyet jelenleg. Ez a pozitív diszkrimináció egyfelől a természetes biológiai együttélés tartós fennmaradását eredményezi és a reprodukciós folyamatokban a modell megőrzését lehetővé teszi; másfelől megkülönbözteti a családi életközösségek alternatív definícióitól, ezáltal előnyös helyzetbe hozza annak tagjait.

Mivel napjainkban az európai társadalmakban – így a magyarban is – a hagyományos házasság, illetve család modellje visszaszorulóban van, a meglévők kiemelt védelme indokolható. A hagyományos életformák kulturális örökségként való elismerésén túl azok megjelenítői is védelmet érdemelnek, már csak azért is, mert ők ennek az örökségnek autentikus hordozói, továbbvivői.

A család: önmagában is kulturális örökség. Mivel a szocializáció, érzelmi nevelés, kommunikációs készségek fejlesztése stb. abban a formában csak és kizárólag a hagyományos családmodellben valósulnak meg, ezért ez a komplex kulturális keverék nem csak sajátosság, hanem egyben kulturális örökség is.

A 21. század eleji magyar társadalom feladata a Kárpát-medencében és Európában általában az, hogy megőrizze önmagát. Megőrizze azt a népességet, amely sajátjaként tölti meg a teret, és önmagára is egy kulturális örökség hordozójaként tekint. Mert a közösség fontosabb, mint az épített örökség, az emberi mindig fontosabb, mint a dologi. Amennyiben ennek a közösségnek a fennmaradása a hagyományos család keretein belül biztosítható, úgy azt az államnak minden módon védelmeznie és támogatnia kell, saját, jól felfogott, hosszú távú érdekei védelmében. S ha ehhez pozitíve diszkriminálnia kell a hagyományos polgári, arisztokratikus-meritokrata, keresztény-keresztyén értékeket valló közepes és nagy családokat, akkor ezt anyagi erőkkel éppúgy erkölcsi kötelessége biztosítania, mintha ezt csak szimbolikusan tudná kifejezésre juttatni egy elismeréssel.